

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד ללומדי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 183

מסכת סנהדרין ע"ד-פ'

בס"ד, י"ט כסלו תשס"ג

השבוע בגליון

- מדוע אסור להדליק חשמל בשבת?
- הגדרתו ההלכתית של אדם "טריפה"
- בן "טריפה" פוטר מיבום?

- מסירות נפש עד היכן
- מכתב הסתרים של בעל ה"חכמת מנוח"
- "להדליק נר של חנוכה"

דף עד/א יעבור ואל יהרג חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים

דבר העורך

הסיפור שעל המצבה

בשבוע שעבר עסקנו במצבה אלמונית ובסיפור מפליא אודותיה, השבוע נתייחס למצבה המספרת בעצמה את סיפור המעניין של בעליה. **מספר מילים** מרובעות החקוקות על מצבה אפרורית וצנועה, אשר צורתה ומיקומה אינם מסגירים במאומה את ייחודה, טומנות בחובן סיפור חיים מופלא של יהודי שאהב תורה עד כדי מסירות נפש. **העולה במעלה** הר המנוחות, בחלקה שליד קברו של האדמו"ר מבעלז זצ"ל, יתקל בקבר שעל מצבתו חקוקות המילים הבאות:

פ.נ.

הרה"ח ר' אליעזר יוסף

בהרה"ח ר' יצחק הלוי לדברג זצ"ל

הרביץ תורה ברבים

למד וחזר בע"פ למעלה מארבעת אלפים פעם

מסכתות ביצה ור"ה

גלב"ע כ"ג סיון תשי"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

ובצוואתו כתב:

אולי כדאי לחרות זאת על המצבה

כדי שאולי גם הקורא יקבל עליו לעשות ככה

סמוך למצבה זו ממוקם קברו של נכדו הרה"ח ר' יצחק הלוי קרוי ז"ל, מיקורי ירושלים, (אשר יום האירצותו של חל ב' טבת), והוא טיפל בחקמת המצבה של סבו ובניסוח המילים שעליה, תוך התייעצות עם רבני ירושלים. **יהודי נכבד** מצאצאיו של הרב אליעזר לדברג זצ"ל, נאות לפענח עבורנו את פשרם של המשפטים החקוקים על מצבת אבי זקנו.

באותם ימים, בירושלים של פעם, כמעט שלא נמצא אדם, אשר לא הכיר את הרב אליעזר יוסף לדברג זצ"ל.

הר"ר אליעזר יוסף, יהודי חניני ותוסס, תלמיד חכם ובר אוריון, התגורר בשכונת בתי וורשה, ואת רוב עיתותיו הוא הקדיש לתורה ולעבודת ה'. מידי יום נאמר על ידו שיעור בבית הכנסת והוא אף חיבר ספר "אהבת השם", העוסק בקבלה ובהסברת הנושא של אהבת ה'.

את פרנסתו מצא הר"ר אליעזר יוסף בחנות לממכר מכשירי כתיבה אשר מוקמה בשער יפו. לא רבים זוכרים, אך זה רק לפני מספר עשורים, ירושלים "החדשה" היתה מעין "פרויקט" מרוחק מן "העיר", הלא היא העיר העתיקה. **הליכה** או נסיעה אל העיר ה"חדשה" וממנה, לא היו דבר של מה בכך, ועוברים ושבים רבים נכנסו לחנותו של הר"ר אליעזר יוסף אשר מזג להם כוס צוננים, ביניהם חכמי ורבי ירושלים אשר רוו נחת מחידושו המאלפים שנאמרו על ידו במתק שפתיים, או סתם "עמך" שנתנו לשמוע וורט יפה על פרשת השבוע.

המשך בעמוד הבא

מסירות נפש עד היכן

מבואר בסוגייתנו שפיקוח נפש דוחה את כל העבירות שבתורה, לבד מעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. עבודה זרה, שנאמר (דברים ו' ה') "ואהבת את ה' אלוך... ובכל נפשך". רציחה, משום שהסברא נותנת, שאין להרוג אדם אחר כדי שינצלו חייו שלו, וגילוי עריות הוקש לרציחה.

לדעת מהר"ם מרוטנבורג (שו"ת סי' תתקל"ח), יהודי חייב למסור את נפשו ולא לעבוד עבודה זרה, אך אין מוטל עליו לסבול ייסורים **שאינם להם קצבה**, שהרי הגמרא (כתובות לגב) מעידה, כי אילו נבוכדנצר מלך בבל היה מייסר את חנניה מישאל ועזריה הם היו משתחווים לצלם (עיי' מרדכי גיטין סי' שצ"ה).

בפני רבי מנוח הענדיל זצ"ל בעל ה"חכמת מנוח", המוכר לנו מהגהותיו שהודפסו בסוף המסכת, [נפטר לפני כארבע מאות שנה והיה מגדולי הדור בזמן המהרש"א, המהר"ם הלבוש והסמ"ע], הוצג **מקרה עגום**, כאשר יהודים נתפסו על ידי גויים ועונו באכזריות, כדי שידו על "פשעי" יהודים אחרים, שהיו צפויים על כך לעונש מוות בעקבות "הודאות" אלו. ברם, הנוגשים חזרו והודיעו להם, כי יחדלו מעינוייהם, אם יסכימו להמיר את דתם, ובעל ה"חכמת מנוח" שנדרש להכריע אם מותר להם לנהוג כן, פסק להקל תוך שהוא מסתייע בין היתר בהוכחה הנזכרת לעיל מחנניה מישאל ועזריה.

מכתב הסתרים של בעל ה"חכמת מנוח": מעניין לציין, כי בעל ה"חכמת מנוח" לא חפץ בפרסום תשובה זו לרבים, ולפיכך הוא כתב אותה בכתב סתרים, ובראשה הוא כתב: "אין למדים למד מן הלמד כבי מצועים, ולמד ולא יגלה אלא לצנועים". בכך הוא ביקש לרמוז, כי באמצעה של כל מילה - בי מצועים - הוא שתל את האות "למד", כדי לבלבל את הקורא, וכך הוא פתח את דבריו: "בטלור ילוד סלי קנל"ז... כשכוונתו היתה "בטור יו"ד סי' קנ"ז..." (ספר הזיכרון להגרי"ב זילט, מכון ירושלים, עמוד של"ב ואילך). מדבריו אנו למדים, כי היתר זה אינו אלא לגבי עבודה זרה וגילוי עריות ולא לגבי רציחה.

כאמור, זוהי דעתו של מהר"ם מרוטנבורג, אך רבינו תם (כתובות לגב ד"ה "אלמלי"), חולק על דבריו וסובר כי גם יהודי שמייסרים אותו נוראות אינו רשאי לעבוד עבודה זרה, ומדברי הגמרא אודות חנניה מישאל ועזריה אין להוכיח מאומה, שכן, הפסל שהוצב בפניהם לא היה פסל של עבודה זרה, אלא אנדרטה שנעשתה לכבודו של המלך. [עיי' עוד בהרחבה בספר "מאורות הדף היומי" כרך ג' עמ' ל"ה].

דף עז/ב זרק חץ ותריס בידו

"להדליק נר של חנוכה"

בימים אלו, עוסקים המוני בית ישראל בהכנות לקראת ימי החנוכה הממשמשים ובאים. מפתיע לגלות, כי סוגייתנו משמשת כמקור למשא ומתן הלכתי מרתק בהלכות הדלקת נר חנוכה.

נפסק להלכה (ישולחן ערוך או"ח סי' תרע"ה סעי' א'), כי בנרות חנוכה "הדלקה עושה מצווה". היינו, המצווה אינה מתקיימת בבעירת הנרות, כי אם בפעולת ההדלקה, וכפי שמוכח מנוסח הברכה **"להדליק נר של חנוכה"** ("משנה ברורה" שם סי' א'). אלא, שיש צורך בהדלקה שמכוחה הנרות יבערו זמן מסוים. לפיכך, אדם שהדליק נרות חנוכה ולפתע הן כבו, יצא ידי חובת המצווה, שהרי הוא הדליק את הנרות באופן, שהם היו אמורים לבעור זמן מסוים, כנדרש. אולם, אדם שהדליק נרות חנוכה במקום חשוף לרוחות עזות אשר כיבו את האש, לא יצא ידי חובה, משום שמלכתחילה לא היתה זו הדלקה ראויה.

המשך בעמוד הבא

נשמת אדם

לעילוי נשמת מרת **אסתר רייזל קולמן** ע"ה
ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע כ"ה כסלו ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י בנה ידידנו הר"ר דן קולמן ומשפ' שיחי בני ברק

נר ה'

המשך מעמוד קודם
והיה היום, ולקוח שרכש גליל נייר לבן צחור וחלק, בא להחזיר את מקחו, לאחר שלהפתעתו פתח את התיבה העטופה בביתו וגילה, כי הנייר אינו לבן, כי אם אפור, ואינו חלק, אלא מעוטר בפרחים סגוניים עדינים.
הר"ר אליעזר יוסף הרכיב את משקפיו, יצא אל החצר, בדק את גליל הנייר מול קרני החמה החורפית והודה בצדקת חלקו. הנייר לא היה לבן.

משחזה תופעה זו ונשנתה, הבין הר"ר אליעזר יוסף כי ראייתו אינה תקינה.

ימיה החורף הערפיליים חלפו עברו, ועדיין ראייתו נותרה מעורפלת. משכך, חש הר"ר אליעזר יוסף למומדי הרפואה שבירושלים עיר הקודש, כדי שיאבחנו את מצב עיניו.

משך הדקטור בעצפיו של הר"ר אליעזר יוסף, ציטט את שמורות עיניו, ולאחר שהביט ממושכות לתוך עינו לאורה של עשית מסנוורת, קבע בפסקנות שאינה משתמעת לשת פנים כי ראייתו של הר"ר אליעזר יוסף הולכת ומדרדרת, כאילו לא ידע זאת בעצמו, ועליו לעבור ניתוח מסובך להצלת ראייתו.

יצא הר"ר אליעזר יוסף את משכנו של הדקטור, ונפשו המתה עליו. העיניים שלו. ריבונו של עולם. סהרורי ומדוכדך עד עומקה של נפש הוליווה רגלו לעבר ביתו, שם שח לבני משפחתו את מאורעות היום.

כשראשו שעון בין ברכיו וכתפיו רוטטות נשמע הר"ר אליעזר יוסף מבכה מרה, "איני יודע את נפשי. כיצד אלמד תורה??? מילא מכשירי הכתיבה, פרנסה מן השמים. אבל תורה מה תהא עליה??!"

כל אותו הלילה לא נתן הר"ר אליעזר יוסף תנומה לנשמתו המיוסרת, ועם בוקר הוא סר שנית למשכנו של הדקטור. שעה הר"ר אליעזר יוסף בבית הדקטור כמה ששעה ומיד כאשר יצא ממנו, הוא שם פעמיו לעבר בית המדרש.

ששה חודשים ישב הר"ר אליעזר יוסף רוב שעות היום בבית המדרש, ראשו טמון עמוק בגמרא, ופניו קורנות מאורש עלאי, שהלך והתפשט ככל שחלף הזמן. **חלפה עברה** לה חצי שנה ור' אליעזר יוסף שב לביתו של הדקטור, מצויד בספר תהילים ונפשו רגועה ושלוה.

עשה הרופא את ששעה, חיטא וחתך, תפר וחבש, ור' אליעזר יוסף התעורר וחיוך על פניו. שבועות מספר היה ר' אליעזר יוסף ספון בביתו, כשעיניו חבושות בתחבושת צחורה. הכל סביבו מייחלים ומתפללים להצלחת הניתוח, אך הוא, ר' אליעזר יוסף, שליו רגועו ופניו ממלמל ללא הרף.

"תורה מה תהא עליה???" שאלו אחד ממקורביו. כיצד זה אתה כה רגוע, כאשר עדיין אינך יודע אם הניתוח הצליח. הרי כה פחדת כי הניתוח לא יעלה ארוכה למחלתך ושוב לא תוכל להגות בתורה??!"

חיך הר"ר אליעזר יוסף את חיוכו הנצחי, וחשף את סודו. "באותו בוקר, כאשר שבת לבית הרופא, שאלתי אותו לפרק הזמן שניתן לדחות את הניתוח ללא גרימת סיכון רפואי, והרופא השיב לי כי במחצית השנה הקרובה לא אסתכן אם אמנע מן הניתוח. בששה חודשים אלו ישתבי בבית המדרש, וחזרתי ושיננתי את מסכת ביצה ואת מסכת ראש השנה, עד שהיו מסכתות אלו שגורים על פה על לשוני. ביום ובליל, בשכבי ובקומי, יכול הייתי ללמוד כל סוגיה מן המסכתות הללו. הן היו מונחות בראשי עמוד אחר עמוד, דף אחר דף.

כעת, אני ממתין ומצפה לתוצאות הניתוח. כמובן, שאני מייחל ל"פוקח עורים" שישבי לי את ראייתי, אך שוב איני חושש ל"תורה מה תהא עליה!!!"

כעבור מספר שבועות שב הר"ר אליעזר יוסף למשכנו של הרופא. הלה חתך באחת את התחבושות העבות, הצץ בסקרנות לאישונו המתרחבים של הר"ר אליעזר יוסף, וקבע "כבודו רואה!!"

מיני אה, ניצל ר' אליעזר יוסף את שלטתו המושלמת במסכתות ביצה וראש השנה, ובכל עת ופנאי היה משגשג וחוזר ולומד אותם, ועד ערב ימיו זכה לסיימים למעלה מארבעת אלפים פעם!

בצוואתו לבניו כתב הרב אליעזר יוסף לדרבגר זצ"ל, כי אולי ראוי לצייץ עובדה זאת על מצבתו, למען יעמוד מעשה זה חקוק ימים רבים על הר המנוחות אשר בירושלים עיר הקודש. והיה העובר ליד המצבה ותמה, מילים אלו מה הן המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

כיצד מדליקים נרות חנוכה במתקני זכוכית? כל אדם המדליק נרות חנוכה במתקן המיוחד להם, יודע, כי אם מיד לאחר ההדלקה הוא לא ימהר להגוף את חלון הזכוכית, יכבו הנרות מן הרוח החורפית המנשבת בימים סגריריים אלו. ואם כן, למרות שהמדליק מתכוון לסגור את החלון מיד בסיום ההדלקה, לכאורה אין זו הדלקה ראויה, שהרי בשעת ההדלקה היה החלון פתוח ואין הנרות עשויים לדלוך כראוי במצב זה. עלינו איפוא, להכריע, אם כוונת המדליק לסגור את החלון מיד בתום פעולת ההדלקה מקנה לפעולתו תוקף של הדלקה ראויה. הבה נעיין בסוגייתנו.

סוגייתנו קובעת, כי הורה חץ אל מול תריס, ובא אדם אחר וסילק תריס זה, וכתוצאה מכך נהרג אדם שעמד מאחורי התריס, הן זורק החץ והן מסיר התריס פטורים. בשונה מן המאמר הקודם שבו התייחסנו למסיר התריס, במאמר זה נתייחס לזורק החץ, אשר בסוגייתנו נקבע כי הוא פטור, גם אם הסרת התריס תוכננה מראש, היינו, שבזמן יריית החץ הוא ידע, כי חבירו עומד להסיר את התריס. הרי לנו, שאין לצרף כוונה למעשה, אלא יש לדון את המעשה לגופו. ומאחר שירה החץ כיוון אותו לעבר התריס, הוא אינו נחשב כרוצח בידים ואינו מתחייב במיתת בית דין.

מעתה, לכאורה, גם המדליק נרות חנוכה בעת שחלון בית החנוכה פתוח, אינו יוצא ידי חובה, שהרי הרוח עלולה לכבות את הנרות, ואין לצרף למעשהו את כוונתו לסגור את החלון מיד לאחר ההדלקה. אכן, המהרי"ל דיסקין זצ"ל חשש לכך, והדליק נרות חנוכה בבית חנוכה סגור, כאשר פעולת הדלקה נעשתה על ידי השחלת נר ארוך דרך אחד מחרכי בית המנורה ("מקראי קודש", חנוכה סי' י"ז).

מכל מקום, המוני בית ישראל אינם נוהגים כן, כפי שעולה מדברי ה"חזון איש" זצ"ל (ב"ק סי' י"א ד"ה "ואיס"), שיש לחלק בין יורה החץ למדליק החנוכה. שכן, כאשר אנו מבקשים לצרף כוונה למעשה כך, שעל ידי הכוונה יקבל המעשה גוון שונה, יש לוודא, כי ביצוע הכוונה אינו מוטל בספק, ואלמלא כן, אין ניתן לסמוך על כוונה זו. לפיכך, מאחר שמסיר התריס גורם להריגת אדם, אין להתייחס לכוונתו להסיר את התריס כאל כוונה שבוודאי תבוא לידי ביצוע, שהרי מעשה אסור הוא עושה, ושמה יתחרט מכוונתו הזדונית קודם שיבוא הדבר לכלל ביצוע. לא כן הם פני הדברים במעשים סתמיים, שכוונות זדון ורשע אינן עומדות מאחוריהם. לפיכך, ניתן לסמוך על כוונתו של מדליק הנרות לסגור את החלון מיד עם סיום ההדלקה, והדלקתו נחשבת כהדלקה ראויה ("ימי החנוכה" עמ' כ"ד).

נידון יפהפה זה אינו מסתיים בכך. הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, דן במקרה הפוך, בו אדם הדליק נרות חנוכה במקום שאין רוחות נושבות שם, אך בשעת ההדלקה הוא התכוון לכבות את הנרות מיד לאחר הדלקתם. ויש לדון, האם יש לצרף את כוונתו למעשהו ובכך לפסול את הדלקתו, או שמא נלמד מסוגייתנו בה מבואר, כי אין מצרפים את מחשבת מסיר התריס למעשה יריית החץ.

הגרש"ז אויערבאך זצ"ל התייחס להבדל שבין סוגייתנו לבין הדלקת נרות חנוכה מזווית אחרת, וכה חילוקו. ענישה על מעשה עבירה מתייחסת למעשה העבירה בלבד. העושה - נענש, ושאנו עושה - אינו נענש, ולפיכך, מעשה שאין בו ממש ללא הכוונה, אינו מעשה מפליל. לעומת זאת, המדליק נרות מתוך כוונה לכבותם, פוגם בעצם קיום מעשה המצווה, ולפיכך הדלקתו פסולה (קובץ המועדים חנוכה פורים עמ' פ"ו). [עיי"ש עוד שהסתפק, מה הדין אם לבסוף לא כיבה את הנרות והניח בצ"ע].

דף עז/ב זרק חץ ותריס בידו

מדוע אסור להדליק חשמל בשבת?

בשנת תרמ"ג הוקמו שתי תחנות הכוח המסחריות הראשונות בעולם לייצור חשמל, אחת בלונדון והשניה בניו יורק, ופוסקי הזמן נדרשו להגדיר פעולה זו מבחינה הלכתית, כשלהכרעתם השלכות הלכתיות, רובן נוגעות לאיסורי שבת. הפוסקים כולם הכריעו, כי המדליק חשמל בשבת עובר על איסור מן התורה, ומעניין לעמוד על שורש הדברים ועל מקור קביעה זו, המתבססת גם על דברי סוגייתנו.

בסוגייתנו מבואר, כי אדם שהסיר תריס ממקומו וכתוצאה מכך המשיך במסלול מעופו חץ שנורה זמן קצר לפני כן לכיוון המחיצה, ופגע באדם שעמד מאחורי התריס והרגו, אינו נחשב כרוצח, אלא כגורם לרצח. זאת, מאחר שהסרת מניעה אינה נחשבת כעשיית הפעולה עצמה.

עתה, הבה נבדוק את פעולת הדלקת אור החשמל, הניתנת לביצוע על ידי חיבור שני קצוות של חוטים, אשר באחד מהם זורם חשמל כל העת. מלאכה זו אסורה מדאורייתא, משום שהמדליק מצית בידיו את אור החשמל. אולם, לעיתים, שני קצוות החוטים מחוברים ביניהם, אלא שחומר מבודד המונח עליהם מונע את זרימת החשמל. במקרה זה הסטת המתג, אינה מחברת מאומה כי אם מסירה את החומר המבודד, ויהי אור.

כמובן, מסיט המתג לא יצר את החשמל, ולא דחף אותו, מעשהו מסתכם בהסרת הגורם שבעטיו הופרעה זרימת החשמל עד הנורה. האם אין מעשה זה דומה למסיר התריס ממסלול מעופו של החץ, שמבואר בסוגייתנו שאינו נחשב אלא המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

"גרמא"? סברה זו הועלתה בפני הגאון רבי חיים עוזר גראדז'ינסקי זצ"ל (שו"ת "אחיעזר" ח"ג סי' ס"ו), אשר דחאה על הסף, תוך שציין כי לשם בירור נוסף של העניין הוא טרח לבית מלאכה של "עלעקטראטעכניק" - חשמלאי, משום שבעלי סברה זו לא השכילו לרדת לעומקה של סוגייתנו, כלהלן.

בהמשך גמרנו מבואר, כי הכופת את חבריו ופתח סכר מים והמים הסמוכים לסכר שטפו בשצף קצף והרגו את האדם הכפות, פותח הסכר נחשב כרוצח. לכאורה, במה שונה דינו ממסיר התריס הפטור, שניהם פעלו להסרת מחסום? מבאר ה"יד רמה" כי שני מעשים אלו שונים זה מזה. שכן, המים הסמוכים לסכר נשענים עליו, וכל פעולה בסכר נחשבת כפעולה במים עצמם. לעומת זאת, החץ כלל אינו נוגע בתריס, ופעולה בתריס אינה נחשבת כפעולה בחץ. נמצאנו למדים, כי כאשר פעולת הסרת המניעה אינה מנותקת מהכח הפועל, היא נחשבת כסיוע במעשה ההפעלה. [ניתן לחדד הבדל זה על ידי שני המקרים הבאים. א. הסרת מחסום בטון ובעקבות כך משאית שהתדרדרה במורד לא נבלמה והרגה אדם. ב. הסרת המחסום לאחר שהמשאית כבר נעצרה על ידו, ורק מכח המחסום אין היא ממשיכה להתדרדר].

מעתה, מאחר שזרם החשמל נעצר כל העת בחומר המבודד המונע ממנו להמשיך ולזרום, הרי שהסרתו היא עיסוק ישיר ומידי עם הזרם, ויש לדמות פעולה זו למסיר סכר מים, שזרימת המים הראשונים מיוחסת אליו, ואין להשוות פעולה זו למסיר תריס, אשר כלל אינו מתעסק עם החץ.

כאמור, מאמר זה עוסק בגוון אחד בלבד של איסור הדלקת חשמל. אך נציין גם את פסק ההלכה הבסיסי של ה"חזון איש" זצ"ל (או"ח סי' ז' ס"ק נ'), כי מלבד איסור ההבערה, אדם היוצר מעגל חשמלי עובר על איסור "בונה".

דף עח/א טריפה

הגדרתו ההלכתית של אדם "טריפה"

אדם שלקה באחד מאבריו באופן בלתי הפיך שאינו ניתן לתיקון, אשר מחמתו אין הוא יכול לחיות מעל שנים עשר חודש, מוגדר כ"טריפה". בסוגייתנו מבואר, שההורג אדם "טריפה" אינו חייב מיתה בבית דין, שנאמר (ויקרא כד/ו) "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת", וה"טריפה" הרי נפשו חסרה. אולם, אין כל היתר להורגו, והעושה כן חייב מיתה בידי שמים, ולא זו בלבד, אלא שהכל מחוייבים בהצלת נפשו של אדם "טריפה", ואף מחללים עליו את השבת כדי להצילו ("מנחת חינוך" רצ"ו אות ט'). עם זאת, לדעת ראשונים רבים, לגבי דינים מסויימים, כגון, פדיון הבן, אין נוהגים בו כבכור אדם רגיל, ואין פודים אותו (רמב"ם הל' ביכורים פ' י"א הל' י"ז, ועיי' רש"י ב"ק יא/ב ד"ה "בכור שנטרף" שחולק).

הלכות רבות, דינים מסועפים וכללים נרחבים יש לגבי הקביעה באלו מקרים נידון אדם או בהמה כטריפה, ובכך נעסוק בעזרת ה' בסוגיות העוסקות בנושאים אלו. במאמר זה נפרש על קצה המזלג מספר נידונים הלכתיים שהתעוררו כתוצאה מן ההגדרה העדינה שבה נתון אדם "טריפה", אשר מחד גיסא אינו "נפש", ומאידך גיסא עדיין הוא נחשב כבעל, כאח וכדומה.

הוצאת דם בשבת מאדם "טריפה": היו שסברו, כי אחר שקבעה התורה שההורג את אדם "טריפה" אינו נחשב כהורג "נפש", אף הפוצע אדם "טריפה" בשבת אינו חייב. שכן, הפוצע את חבריו או את עצמו בשבת, חייב משום ש"הדם הוא הנפש", והוצאת הדם כמוה כהוצאת נשמה (או"ח סי' שט"ז). אולם, מאחר שה"טריפה" אינו נפש, אף הוצאת דמו אינה נחשבת כהוצאת נשמה. אולם, רבינו ישעיה דיטראני, בעל התוספות ר"ד חולק על כך וקובע, כי ה"טריפה" הרי הוא כאדם חי לכל דבר, אלא, שהתורה פטרה את ההורגו, מאחר שממילא מיתתו קרובה, אך אין בכך כדי להפחית ממעמדו כאדם וכחי.

בשנת תרצ"ו פרצו פורעים לביתו של ר' אלתר אונגר הי"ד מצפת ורצחוהו נפש. גם על עולליו הקטנים לא חסו ופצעו פצעי מוות. אלא, שבתו הקטנה, אשר נורתה ונפצעה על ידי כדור שנקב את ריאתה, נפטרה מפצעיה יום לאחר מכן.

בן "טריפה" פוטר מיבום? עוד טרם פטירתה, מצבה הוגדר כ"טריפה", ולפיכך, התעוררה השאלה, אם אמה חייבת ביבום. כלומר, האם אדם שנפטר והותיר אחריו בן "טריפה", נחשב כמי שהותיר אחריו זרע ואשתו חייבת ביבום (עיי' "גינת ורדים" אה"ע כלל ב' סי' ד', "חקרי לב אה"ע סי' י"א). להלכה, הכריעו הפוסקים שאשתו פטורה מיבום, תוך שהם מסתמכים על קביעת התוס' ר"ד הנזכר לעיל וראשונים נוספים, שקבעו כי ה"טריפה" הרי הוא כחי לכל דבר (עיי' שו"ת "אחיעזר" ח"ג סי' ל"ג אות ג' ובשו"ת "בית יצחק" ח"ב סי' צ"ט).

ונסיים בחידוש מעניין של בעל "פתח הדביר" (סי' ר"ט אות ג'), אשר לדעתו חולה "טריפה" שהתאושש ממחלה מסוכנת, אף שאין הוא יכול להאריך חיים, רשאי הוא לברך ברכת "הגומל" בשם ובמלכות בגין התאוששותו, שהרי כעת חי הוא, אלא שראוי להחמיר ולברך ללא שם ומלכות. הגאון רבי אליעזר יהודה ולנדנברג שליט"א (שו"ת "ציץ אליעזר" ח"י סי' כ"ה), העוסק בהרחבה בדיני ה"טריפה" מציין, כי כאשר אדם כזה סבור שהבריא והתאושש לחלוטין, אין להורות לו להחמיר ולהמנע מברכת הגומל בשם ובמלכות (עיי"ש).

דף עח/ב מקושש בר קטלא הוא

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

אומרות, ישיבו לו, כי פעם התגורר בירושלים יהודי ירא שמים, ומאחבתו לתורה הקדושה, זכה ללמוד ארבעת אלפים פעם את מסכת ביצה ואת מסכת ראש השנה.

יהודי תלמיד חכם מבאי בית מדרשו, אשר שמע מעשה מפנים זה, נשא קל וחומר בעצמו: ומה הר"ר אליעזר יוסף, אשר נשמתו עמדה תלויה על בלימה, זכה להגות בהתמדה בתורת ה' למרות החרדה והחששות הרבים שמילאו את ליבו, קל וחומר שעל יהודי, אשר חנו ה' במאור עיניים ובבריאות, לקבוע עיתים לתורה, למען תעמוד זכות זו לו ולבניו אחריו.

מששענו מעשה מרתק זה, על הרב אליעזר יוסף לדנברג זצ"ל, אשר בעת חוליו נטרדה מנחתו בשל לימוד התורה בלבד ולא בשל איבוד ראייתו גרידא, נזכרנו, כי לעיתים גם אין צורך להפליג במנהגת הזמן אל דורות קדומים, כדי לחזות ביהודי שמדבק בקונו באמת ובתמים. לפני כעשר שנים נפטרה בירושלים, לאחר מחלה קשה ומרה שנמשכה כעשרים שנה, מרת רחל ונדוולדה ע"ה. בתחילה הציעו הרופאים שתי דרכים להתמודד עם מחלתה, כאשר כל אחת מהן עלולה היתה לפגום בגופה באופן אחר. "ניתן לנתח תוך סיכון שמכאן ולהבא לא תוכלי לדבר, וניתן לנתח באופן שיותר לא תוכלי לאכול. מה את מעדיפה?" שאל הרופא. היא, שאמנתה הטהורה נבעה משורשי נפשה, פנתה מיד לקרובי משפחתה: אני מבקשת מכם לברר אצל רב, כיצד ניתן לקיים מצוות רבות יותר, באכילה או בדיבור. לפי זה אחליטי!"

בני משפחתה פנו לגדולי הדור אשר השיבו כי יש להעדיף את אפשרות הדיבור. כאשר הודיעו לה זאת, ציפו קרוביה ששהו ליד מיטתה כי צער ויגון יאפפו את רוחה על כי מיום זה ואילך לא יכנס אף גרגר מזון לפיה וטיפת מים לא תלחלח את גרונה. אך להפתעם העצומה נשמעה מרת רחל ונדוולדה ע"ה לוחשת, אוי, רבש"ע, מה יהא על מצוות מצה ועל מצוות ארבע כוסות, כיצד אקיימם!!!!

לאחר הניתוח, שכתוצאה ממנו נמנעה ממנה אפשרות האכילה למשך שארית חייה-כעשרים שנה! שבה מרת רחל ונדוולדה ע"ה לביתה, ומעולם לא שמע איש טרוניה כל שהיא יוצאת מפיה. לעולם הללה את בוראה על שבכל יום ויום הוא מחיה אותה ומחזיקה בעולמו כדי שתוכל לרוות נחת מצאצאיה הרבים.

יהי רצון, שזוכה להגות בתורה הקדושה מתוך בריאות וחרווחה.

..... המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין,

או בעבודת מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,

מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,

ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93

..... **בברכת התורה העורך**

פנינים

דף עח/א ארס נחש בין שיניו הוא עומד

נחש - שטן

בשם הגאון מוילנא זצ"ל מוסרים את הרמז הבא: כידוע, הנחש הקדמוני הוא השטן. ואכן, גם במילה "נחש" וגם במילה "שטן", האותיות החיצוניות הן 'ש' ומילים אלו נבדלות רק באותיותיהן הפנימיות, שהן 'ח' במילה 'נחש' ו'ט' במילה 'שטן', וביתד 'חט'.

ארס נחש - הוא החטא - בין שיניו הוא עומד, בין האותיות 'ש' שבמילים 'נחש' ו'שטן'...

(יקול אליהו).

דף עז/ב ונקדשתי בתוך בני ישראל

כי עליך הורגנו

המסורת מספרת, כי את דיבורי ה"תוספות" הארוכים בפרק השביעי במסכת בבא קמא, פרק "מירובה", חידשו רבותינו בעלי התוספות בלילה האחרון לחייהם, קודם שהרגו על קידוש השם. אף שידעו שלמחרת יוצאו להורג - עסקו בתורה הקדושה בעמקות וביגיעה ("שערי אריה").

דף עז/א וחי בהם

וחי בהם!

אומר היה בעל חידושי הרי"ם זצ"ל, כי בעת עשיית מצווה, על היהודי להכניס בה את כל חיותו עד כלות הנפש! ("שיח שרפי קדש" א/קט).

בחורי ישראל שגוייסו בכפיה לצבא הרוסי

רבינו שמואל אלעזר איידלס - המהרש"א, נודע בחיבורו המפורסם על הש"ס, אשר חלקו עוסק בביאור דברי הגמרא ומפרשיה וחלקו האחר - בחידושי אגדות. והנה, חידוש הלכתי מרעיש עולה דווקא מתוך חידושי לאגדות הש"ס (ב"ב קיט/א). בסוגייתנו מבואר, כי משה רבינו ידע שיש להמית את מקושש העצים, אלא שלא ידע באיזו מיתה מארבע מיתות בית דין הוא התחייב. יהונתן בן עוזיאל בתרגומו (במדבר טו/לב) וכן בעלי התוספות (ב"ב קיט/ב ד"ה "אפילו") מציינים בשם המדרש, כי המקושש עשה כן לשם שמים, מתוך כוונה שיתפסוהו וידונו אותו ועל ידי כך ילמדו בני ישראל באיזו מיתה מתחייב מחלל שבת במזיד. על כך מוסיף המהרש"א, כי מתוך שהמקושש עשה את מעשהו לשם שמים, נחשב מעשה זה כ"מלאכה שאינה צריכה לגופה". היינו, בשבת אין חייבים על עשיית מלאכה, אלא אם כן עושה המלאכה זקוק לה [ואע"פ כן המקושש התחייב מיתה, משום ש"דברים שבלב אינם דברים", והעדים שהתרו בו על מעשהו לא ידעו על מחשבתו]. הדוגמא הרווחת להגדרה זו היא של אדם, אשר חפר בור משום שהיה זקוק לעפר שהוציא ממנו. מלאכה זו של חפירת הבור, נחשבת כמלאכה שאין צורך בגופה - היינו, לחופר אין צורך בבור עצמו. על נקל ניתן להבחין בחידושו העצום של המהרש"א, שכן, קיים הבדל ברור בין חופר הבור לצורך החול, לבין המקושש. חופר הבור, כלל אינו זקוק למלאכה אותה הוא עושה, היינו - לחפירה, אלא לעפר היוצא ממנה. קיימת איפוא, **תכלית מעשית** נוספת לחפירת הבור - העפר, ולפיכך, הרי זו "מלאכה" - חפירת בור, "שאינה צריכה לגופה" - להיווצרות הבור, אלא לעפר. לעומת זאת, כאשר המלאכה נעשית לתכלית - קישוש העצים, אין **בכוונה** הנוספת לעשיית המלאכה כדי להחשיבה כ"מלאכה שאינה צריכה לגופה", שכן, אין כל תכלית מעשית למלאכה זו מלבד לעצם עשייתה. ואכן, בעל "מרכבת המשנה" (הל' שבת פ"א) חולק על חידושו זה של המהרש"א. **יהודי שנכרי כפה עליו לעשות מלאכה בשבת:** מכל מקום, זו דעת המהרש"א, ולדבריו קדם המהר"ק (סי' קל"ז) שכתב, כי יהודי שכופין עליו לעשות מלאכה בשבת, והוא אינו עושה אותה אלא כדי להנצל מנוגשין, אינו נחשב אלא כעושה "מלאכה שאינה צריכה לגופה", שהרי מטרת מלאכתו היא ההצלה מידי הנכרי ולא המלאכה עצמה (ע"ע "חוות יאיר" סי' קפ"ב, "חלקת יואב" או"ח סי' יז).

בספר "מחנה ישראל" (סי' ל"א), שכתב רבינו ה"חפץ חיים" זצ"ל עבור בחורי ישראל שגוייסו בכפיה לצבאות הנוכרים, הוא מצוין, כי חידושו זה של המהרש"א יש בו משום הקלה לאנשי הצבא שנאנסים על ידי מפקדיהם הנוכרים לעשות מלאכה בשבת, שהרי אינם עושים את המלאכה משום שהם זקוקים לה, אלא מאימת נוגשיהם.

כתובת המערכת
רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471
טל. 03-6160657 פקס 03-5780243
מחלקת מנויים
המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות
dafyomi@hadaf-hayomi.com
פקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

נקודות הפצה בחו"ל
ארצות הברית: ניתן לקבל את הגיליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218 ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850 לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880 **אנגליה:** לונדון: יחזקאל אברט 020-8700-44+ מנצ'סטר: שמואל קאהן 0776402228
קנדה: מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160 ארצות הברית: הר"ר מרדכי באבעק 5411-4862-9313 **אוסטרליה:** הר"ר יחזקאל בראון 613-95300217 **בלגיה:** הרובר יעקב סנדורביץ 0475-263759 **ברזיל:** הר"ר יהושע פסטרנק 011-30513955 **צרפת:** הר"ר יהודה בוכינר 333-88140301 **שווייץ:** הר"ר רפאל מוסבכר 014620030

מהדורת הש"ס "נר תמיד"
בהוצאת "מאורות הדף היומי"
בשורה משמחת
ללומדי הדף היומי
החלה ההרשמה לחלוקת
הגמרות המהודרות
מסכתות מכות - שבועות
ממהדורת "נר תמיד"
במחיר מסובסד
לפרטים נא לפנות ליוסי במשרד
"מאורות הדף היומי": 03-6164725

לעילוי נשמת הר"ר ראובן גומבו ז"ל
ב"ר צבי ז"ל זוג' מרת פראדל גיטל ע"ה
ב"ר שמואל ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת
הר"ר **שמואל אלעזר מאיר** ז"ל
ב"ר אברהם מנחם ז"ל נלב"ע כ"ב כסלו תשנ"ז
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י ידידיו
הר"ר **יוסף מאיר** ומשפ' שיחי - בני ברק

לעילוי נשמת
הר"ר **אהרון ליסטנברג** ז"ל
ב"ר חיים פנחס ז"ל
נלב"ע כ"ד כסלו תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י המשפחה שיחי

לע"נ הרב **יחזקאל הרטמן** ז"ל
ב"ר שלום ז"ל נלב"ע י"ח כסלו תשל"ז
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י נכדיו למשפחת פורטוביץ

לע"נ הר"ר **ישראל רידר** ז"ל
ב"ר יעקב אליהו ז"ל
נלב"ע כ"ה כסלו תשכ"ד **ת.נ.צ.ב.ה.**
הונצח ע"י המשפחה שיחי

ברכת האדמו"ר מויז'ניץ שליט"א למהדורת הש"ס "נר תמיד" בהוצאת "מאורות הדף היומי"

בית כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
רח' אהבת שלום 13-15
קרית ויז'ניץ בני ברק

ב"ה יום חמישי ב' כסלו תשס"ג

מפעל "מאורות הדף היומי" מטרתה קודש להרחיב גבולי הקדושה להגדיל תורה ולהאדירה ע"י הפצת למוד התורה ברבים במסגרת הדף היומי כעת הגדילו לעשות להדפיס מהדורה מיוחדת ולזכות נשמות הנפטרים בזכות למוד תורה ברבים ע"י אלפי ישראל כ"י בכל תפוצות ישראל.

ברכת קדשו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
שלוחה בזה

יה"ר שחפץ ד' בידם יצליח לרומם קרן למוד תורה ונאמן הוא נותן התורה לשלם גמול לכל העוזרים והמסייעים לכך ובזכות למוד תורה נזכה לראות בישועתן של ישראל ובהרמת קרנם בב"א.

הכונה במקור: הקדוש
151 תשרי 5764
ה'תשס"ג

לפרטים והרשמה: 03-6164725, 6160657 פקס: 03-5780243

מהדורת

ורת

הש"ס "נר

תמיד"

יוצאת

לאור

ומופצת

לאלפי

לומדים

בשיעורי

הדף היומי.

מפעל זה

מאפשר

לכם לזכות

בהזדמנות